

Надія Лужецька

*завідувач відділенням профілактичних, наркологічних оглядів
КУ «Одеський обласний наркологічний диспансер»,
здобувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування
ОРІДУ НАДУ при Президентіві України*

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ НАРКОМАНІЇ: МЕХАНІЗМ КООРДИНАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті досліджено механізм координаційної взаємодії суб'єктів реалізації державної політики щодо запобігання та протидії наркоманії. Визначено змістовні складові механізму координаційної взаємодії та окреслено проблеми й питання подальших наукових досліджень.

Ключові слова: наркоманія, державне управління, органи публічної влади, механізм координаційної взаємодії, державна політика щодо запобігання та протидії наркоманії, координаційна функція.

Nadiya Luzhetska

Head of the Department of prevention and drug inspection, Municipal institution «Odessa Oblast Drugs Dispensary», Applicant for the Department of public administration and local self-government, ORIPA NAPA under the President of Ukraine

REALIZATION OF PUBLIC POLICY FOR PREVENTION AND COUNTERACTION OF DRUG ADDICTION: COORDINATING INTERACTIONMECHANISM

In the article the coordinating interaction mechanism of implementing public policies subjects for prevention and counteraction of drug addiction is researched in terms of public-management approach. It is noted that the fight against illicit traffic in narcotic drugs, psychotropic substances and precursors and combating drug abuse and psychotropic substances is an important part of the state activities. Accordingly, it requires the efforts coordination of central and local executive authorities, local authorities, public associations, enterprises, institutions and organizations, establishing close cooperation with the relevant state bodies and foreign countries public organizations, international organizations, identifying key state policy areas in this sphere.

It is indicated that the coordination function of the state is realizing through legal regulation, control and inspection functions and establishing of interaction mechanisms of drug policy subjects (creation of interagency working groups, information exchange, joint projects implementation, conducting anti-drug public activities and special operations, etc.). It is determined that the main activities coordinator in this area is the State Service of Ukraine on Drug Control, structure and powers of which need to be improved, including in the context of strengthening the fight against corruption and drug trafficking.

In addition, the formation and implementation of public policy in drugs area is carried out in cooperation with public, professional, religious organizations, and charitable foundations, private and other entities. As for the media, they are involved for coverage of drug prevention, alcohol and tobacco addiction and other issues related to drug trafficking and the healthy lifestyle promotion.

It is noted that coordination of executive authorities and civil society actions can take different forms, depending on the objectives, interaction scope, (national level, regional or local), scope of authority and the work nature. It is determined that the popular forms of interaction are: formation of joint advisory and expert bodies, councils, commissions, groups and other subsidiary bodies on matters within its competence. Accordingly, substantial elements of the coordinating interaction mechanism for prevention and counteraction of drug addiction is not only a combination of public authorities, but also civil society institutes, private and other structures.

It is indicated that the drug addiction problem is a socio-legal problem of Ukrainian public, which can be overcome only by coordinated, joint efforts. Therefore, in the drug addiction spread counteraction in Ukraine should apply an integrated approach to the effective public policy creation and its implementation. That is: coordinating interaction mechanism of public policy realization subjects for prevention and counteraction of drug addiction.

The coordinating interaction mechanism is defined, its substantial components are determined, the problems and questions for further researches are outlined.

Key words: drug addiction, public administration, public authorities, coordinating interaction mechanism, public policy for prevention and counteraction of drug addiction, coordination function

РЕАЛИЗАЦИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ПО ПРЕДОТВРАЩЕНИЮ И ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ НАРКОМАНИИ: МЕХАНИЗМ КООРДИНАЦИОННОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ

В статье исследован механизм координационного взаимодействия субъектов реализации государственной политики по предотвращению и противодействию наркомании. Определены содержательные составляющие механизма координационного взаимодействия, обозначены проблемы и вопросы дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: наркомания, государственное управление, органы публичной власти, механизм координационного взаимодействия, государственная политика по предотвращению и противодействию наркомании, координационная функция.

Серед глобалізаційних викликів існуванню сучасного світу наркоманія та наркозлочинність посідає одне з чільних місць, оскільки деструктивно впливає на процеси розвитку практично усіх сфер життєдіяльності суспільства, завдаючи непоправної шкоди здоров'ю та життю людей. Відбувається десоціалізація особистості, що призводить до вчинення кримінальних правопорушень. До того ж, наркоманія та наркозлочинність, як і будь-які інші соціальні виклики, швидко змінюються, модифікуються, набувають нових, підчас зовсім неочікуваних форм і якостей.

Розв'язання проблеми наркотиків у суспільстві в інтересах людини, надійного захисту громадського здоров'я і безпеки держави від загрози поширення наркоманії та наркозлочинності потребує виконання низки завдань, які мають різновекторне спрямування, відтак покладаються на різних суб'єктів. Стратегічним для української держави є «забезпечення наркобезпеки» у єдності всіх складових елементів і на всіх напрямках, виходячи з реального стану справ у цій сфері, а також можливостей держави з організації і здійснення протидії наркозлочинності» [1]. Відповідно, серед ефективних важелів визначаються державні та суспільні інститути, правові, економічні, адміністративні, політичні та ніші заходи кримінологічного впливу.

Відповідно до офіційних даних [6, с. 118, 128, 151], наркоситуація в Україні останніми роками характеризується такими обставинами і тенденціями:

- спостерігається зменшення кількості злочинів, пов'язаних із наркотиками, зниження темпів розповсюдження ВІЛ/СНІДу серед споживачів ін'єкційних наркотиків, зменшилася кількість осіб, яким такий діагноз поставлено вперше в житті (темп спаду становить 18 %);
- динаміка кількості засуджених за незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту серед усіх засуджених за злочини у сфері обігу наркотичних засобів переконливо засвідчує падіння показників за останні три роки: якщо в 2012 р. це було 12468 і 18068, то 2015 всього 8119 і 11280;
- падіння обсягів вилучень наркотичних засобів (2367255 проти 3916400) та психотропних речовин (17800 проти 9500) за 2014 та 2015 роки.

Такі показники є наслідком скоординованої роботи державних інститутів, неурядових організацій, громадянського суспільства, соціальних працівників та волонтерів. Разом з тим, Україна залишається державою, у якій питання запобігання та протидії наркоманії залишаються проблемними. До того ж, актуальність обумовлюється і необхідністю дотримання оптимального балансу між легальними потребами медицини та необхідністю скорочувати пропозиції наркотичних засобів та психотропних речовин, прекурсорів на незаконному ринку.

Координаційний механізм, управлінські зв'язки, питання координаційної взаємодії, саме в аспектах сутності понять, визначення основних видів та їх аналізу вивчають І. Ісаєнко, Л. Козлова, І. Мінаєва, Л. Прокопенко, А. Халецький та ряд інших вітчизняних науковців.

Проблемні питання виникнення наркоманії та поширення наркозлочинності перебувають у полі зору як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Вони здебільшого розглядають їх у контексті забезпечення законності й правопорядку, охорони здоров'я та соціального забезпечення. Це праці О. Бандурки, В. Водніка, Л. Волонтир, О. Кокуна, С. Максименка, О. Мельника, М. Палій, О. Сердюка, О. Хитрої, І. Хожило, дисертаційні дослідження Т. В. Сьомик, Я. В. Ступника, О. В. Худоби.

Разом з тим, міждисциплінарних досліджень, а тим більше з точки зору державно-управлінських аспектів практично не проводилося. Проблемні питання міжвідомчої координації та практичної взаємодії центральних органів виконавчої влади з іншими суб'єктами наркополітики у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів залишаються малодослідженими.

Тому завданням даної статті є теоретичне обґрунтування змістовних складових механізму координаційної взаємодії суб'єктів реалізації державної політики щодо запобігання та протидії наркоманії.

Функціонування органів державної влади визначається раціональністю управлінських зв'язків між органами різних правових статусів як по вертикалі, так і по горизонталі [11], що спонукає до виділення в організаційній структурі публічного управління таких зв'язків, як: субординаційні, реординаційні та координаційні.

Координаційні зв'язки у системі органів публічної влади можуть бути побудовані через різноманітні традиційні організаційні форми: зв'язки підрозділів або окремих службовців органів виконавчої влади, що є наслідком безпосередньо їх службових обов'язків; на основі спеціально утворених міжвідомчих структур (постійних або тимчасових), учасниками яких можуть бути представники різних органів виконавчої влади (координаційні та дорадчі органи за напрямками діяльності); інші форми координаційних зв'язків (семинар, симпозиум, конференція, стажування фахівців у профільних структурах тощо) [5].

Відносини взаємодії в органах публічної влади у більшості випадків розглядаються у вертикальній і горизонтальній проекції:

- вертикальні – коли один з учасників підпорядкований іншому, оскільки один з них наділений повноваженнями впливати на інший, незалежно від волі останнього;
- горизонтальні – складаються між учасниками, які не підпорядковані один одному.

Державна політика України щодо запобігання та протидії наркоманії є органічним поєднанням двох складових: запобігання по боротьбі із злочинністю та політика у сфері контролю за обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Відтак, можемо скористатися класифікаціями, поширеними у науковій літературі, й зазначити, що для суб'єктів розробки та реалізації наркополітики найбільш відповідними є наступні. Так, в залежності від сфери, в якій відбувається перетинання інтересів та взаємодія, науковці виділяють такі основні види: економічна; фінансова; соціально-гуманітарна; ресурсна; інфраструктурна; «силова». У залежності від об'єкту можна виділити такі взаємодії: інформаційна (об'єкт – інформація); міжфункціональна (об'єкт – повноваження); програмна (об'єкт – програма); міжгалузева (об'єкт – галузь публічного управління). Розглянемо їх більш детально.

Координація і взаємодія мають важливе значення, оскільки така діяльність здійснюється шляхом спільного погодження, об'єднання зусиль різних суб'єктів. Зокрема, «Стратегією державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року» [12] визначено суб'єктами формування і реалізації наркополітики органи публічної влади різного рівня. Так, Президент України опікується питаннями визначення і формування політики та її стратегічних засад і напрямів, Верховна Рада України – законодавчим забезпеченням.

Стосовно виконавчої гілки влади, то Законом України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори» [3] (із внесеними змінами) було визначено повноваження центральних органів виконавчої влади у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу. До їх числа було віднесено не лише Міністерство охорони здоров'я, а й Міністерство внутрішніх справ України, Державну фіскальну службу України, Державну прикордонну службу України, Службу безпеки України та Генеральну прокуратуру України, ряд органів виконавчої влади в межах наданих законом повноважень.

Відповідно ж до Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними» [2]

(із внесеними змінами), виконання вказаних заходів віднесено також і до компетенції Національної поліції, Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками.

Так, повноваження Кабінету Міністрів України поширюються на концептуальну розробку та реалізацію наркополітики як складової частини всіх сфер життєдіяльності суспільства. Відповідно, Міністерство охорони здоров'я є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу [7]. Зокрема, мова йде про вирішення питань у сфері створення, виробництва, контролю якості та реалізації лікарських наркотичних засобів; надання медичної допомоги щодо їх застосування; лікування, профілактики та реабілітації наркозалежних осіб.

Щодо Державної служби України з лікарських засобів та контролю за наркотиками (ДСЛЗКН), то вона визнана центральним органом виконавчої влади, діяльність якої спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра охорони здоров'я, який реалізує державну політику в сферах контролю якості та безпеки лікарських засобів, медичної техніки і виробів медичного призначення та обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу. Це означає, що ДСЛЗКН покликана відповідати за питання формування і забезпечення реалізації державної політики у сфері обігу наркотиків, запобігання та протидії їх незаконному обігу в межах наданих повноважень. А також здійснення державного регулювання, контролю та координації діяльності органів виконавчої влади у цій сфері.

Разом з тим, це не повний перелік центральних органів виконавчої влади. Так, Міністерство освіти і науки, Міністерство соціальної політики та інші центральні органи виконавчої влади зобов'язані вирішувати низку питань у сфері організаційно-практичного забезпечення профілактики та реабілітації наркозалежних осіб, взаємодії та інформаційного обміну з міжнародними організаціями і компетентними органами іноземних держав, аналізу та оцінки впливу наркоманії та наркозлочинності на суспільство, економіку й міжнародні відносини, права та свободи людини.

Що ж стосується правоохоронних органів, то їх діяльність зосереджується на проведенні оперативно-розшукових заходів, виконанні функцій виявлення, недопущення вчинення та розкриття злочинів, вирішенні питань боротьби з незаконним обігом наркотиків, їх аналогів та прекурсорів. Слід зауважити, що з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» [4] було внесено зміни до Законів України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних речовин і прекурсорів та зловживання ними», «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» щодо зміни контрольних функцій з питань обігу підконтрольних речовин, які були закріплені за Міністерством внутрішніх справ, та покладення їх на органи Національної поліції України.

Слід додати, що рік тому Кабінетом Міністрів України було створено Департамент протидії наркозлочинності як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції зі статусом юридичної особи публічного

права [9]. Серед низки визначених функцій – не лише організація та проведення оперативно-розшукових заходів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, контроль за їх легальним обігом, пропаганда проти наркоманії через засоби масової інформації. Але, щонайперше, налагодження та підтримка партнерських відносин з населенням, територіальними громадами, інститутами громадянського суспільства, міжнародними організаціями та засобами масової інформації для ефективного виконання завдань Департаменту та підвищення довіри населення до Національної поліції України у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та запобігання поширенню наркоманії.

Такий підхід до координації діяльності центральних органів виконавчої влади надає змогу здійснювати реалізацію державної політики у зазначеній сфері саме через Міністерство охорони здоров'я, зосереджуючи відповідну увагу на заходах медичної реабілітації наркозалежних в межах сучасного збалансованого підходу до проблеми наркотиків.

Крім того, заклади охорони здоров'я, реабілітаційні центри незалежно від форми власності вирішують питання профілактики, лікування, реабілітації наркозалежних осіб, ефективного застосування знеболюючих засобів при хронічних патологічних станах. А органи місцевого самоврядування – забезпечують організацію виконання законодавства у сфері обігу наркотиків та їх прекурсорів на відповідних територіях в межах їх повноважень.

Якщо ж ми подивимося на Плани заходів на 2015, 2016 роки із реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року, затверджені відповідними розпорядженнями Кабінету Міністрів України [10], то побачимо, що вони спрямовані на вирішення проблемних питань щодо активізації діяльності суб'єктів наркополітики, удосконалення системи контролю за обігом наркотичних засобів психотропних речовин і прекурсорів, недопущення їх витоку у незаконний обіг і водночас забезпечення доступності наркотичних лікарських засобів для хворих, актуалізацію боротьби з організованою наркозлочинністю, корупцією та наркобізнесом, подальше удосконалення законодавства в цій сфері. Такий інтегрований і комплексний підхід до вирішення проблеми значно розширює коло суб'єктів реалізації наркополітики. Так, виконавцями Планів визначено: Міністерство соціальної політики, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Міністерство інфраструктури України, Адміністрація Державної прикордонної служби України, Державний комітет телебачення і радіомовлення України, Міністерство фінансів України, Міністерство молоді та спорту України, Міністерство юстиції України, Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками, Державна фіскальна служба. А це означає, що всі вони покликані працювати у взаємодії, відтак механізм координаційної взаємодії представлений не тільки тими суб'єктами, чій повноваження чітко визначені вищевказаними нормативно-правовими актами. Але при цьому осторонь залишаються недержавні суб'єкти, що представляють інтереси громадянського суспільства, і навіть

окремі громадяни через різні форми самоорганізації населення, що в цілому не дає змоги підвищити загальну координацію роботи, сконцентрувати зусилля держави і громадських організацій на дійсно значущих напрямках.

Скоординованість дій органів виконавчої влади та інститутів громадянського суспільства може набувати різних форм, в залежності від поставлених цілей, масштабу взаємодії (загальнодержавного рівня, регіонального чи місцевого), обсягу повноважень суб'єктів і характеру виконуваної роботи. Адже врахування громадської думки у формуванні та реалізації наркополітики є вимогою сьогодення у сприянні органів виконавчої влади розбудові демократичного суспільства. Зокрема, затребуваними формами взаємодії є: утворення спільних консультативно-дорадчих та експертних органів, рад, комісій, груп, інших допоміжних органів з питань, що належать до його компетенції.

Допоміжний орган може утворюватися як організаційний комітет (координаційний центр), рада чи робоча група. Але безперечним є одне – координація повинна бути інструментом, який може використовуватися з різним ступенем інтенсивності для досягнення конкретного результату з питань обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії незаконному обігу. При цьому слід враховувати і те, що надмірне представництво всіх зацікавлених учасників є несумісним з дієвою координацією. Для досягнення найкращих результатів механізм співпраці слід ретельно відпрацювати, поєднуючи адекватний розвиток міжнародного співробітництва із зусиллями державних та недержавних суб'єктів формування і реалізації наркополітики на багатобічній і двосторонній основі.

Тобто, на практиці виникає нагальна потреба у створенні й функціонуванні механізму координаційної взаємодії суб'єктів реалізації державної політики щодо запобігання та протидії наркоманії. Для цього Наказом Міністерства охорони здоров'я [8] було створено Міжвідомчу робочу групу з питань законодавчого забезпечення у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, до складу якої окрім визначених законодавством суб'єктів наркополітики ввійшли представники наукових, просвітницьких установ та закладів, виробників нарковмісних лікарських засобів, громадських організацій, міжнародних інституцій. На своїх засіданнях міжвідомча група вирішує назрілі питання з удосконалення нормативно-правового регулювання у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, протидії їх незаконному обігу шляхом розроблення дієвих напрямів державної політики щодо наркотиків.

Таким чином, об'єднання зусиль усіх суб'єктів спільноти щодо формування та реалізації виваженої єдиної політики, спрямованої на прогнозування та попередження негативних явищ, сприятиме не тільки сповільненню темпів поширення наркоманії, психотропних речовин та прекурсорів, а також боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів.

Це є можливим за умови належної координаційної функції держави. Вона реалізується через нормативно-правове регулювання, контрольно-інспекторські функції та запровадження механізмів координаційної

взаємодії суб'єктів наркополітики (створення міжвідомчих робочих груп, обмін інформацією, реалізацію спільних проектів, проведення антинаркотичних публічних заходів та спеціальних операцій тощо).

Багаторічна практика свідчить, що тільки медичні заходи не можуть вирішити всі проблеми вторинної профілактики, особливо що стосуються реабілітації дітей та молоді. Відтак, головна мета полягає в об'єднанні освітніх, соціальних та медичних заходів в рамках первинної, вторинної та третинної профілактики, що надало б змогу забезпечити досягнення загальної результату. Відтак, реалізація державної політики із протидії та запобігання наркотиків здійснюється спільно з громадськими, професійними, релігійними об'єднаннями, благодійними фондами, приватними та іншими структурами. Щодо засобів масової інформації, то вони залучаються до висвітлення питань профілактики наркоманії, алкогольної і тютюнової залежності та інших питань, пов'язаних з обігом наркотиків та пропагандою здорового способу життя.

✎ **Боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та протидія зловживанню наркотичними засобами та психотропними речовинами є важливою складовою частиною діяльності держави. Відповідно, це потребує координації зусиль центральних та місцевих органів виконавчої влади, громадських об'єднань, підприємств, установ та організацій, налагодження тісного співробітництва з відповідними державними органами і громадськими об'єднаннями зарубіжних країн, міжнародними організаціями, визначення основних напрямів державної політики у цій сфері. Широке залучення до вирішення проблеми представників наукових, просвітницьких установ та закладів, представників приватного сектору, громадських організацій, міжнародних інституцій, інших зацікавлених сторін.**

Механізм координаційної взаємодії у системі органів публічної влади – це процес вироблення та реалізації спільних рішень з проблем, що потребують узгоджених дій задля підвищення якісних характеристик прийнятих державно-управлінських рішень щодо реалізації регіональних та місцевих програм антинаркотичних дій, а також зменшення витрат на їх розроблення. Механізм координаційної взаємодії надасть змогу вирішувати проблему наркотиків на основі комплексного, взаємопідсилювального, збалансованого, науково обґрунтованого та всеохоплюючого підходу.

Таким чином, проблемними питаннями, що потребують подальших наукових досліджень з метою запобігання та протидії наркоманії, є аналіз практичної діяльності органів публічної влади, функціонування наявного механізму координаційної взаємодії щодо подолання наркоманії та розробка конкретних рекомендацій щодо його удосконалення.

Література.

1. Бандурка О. М. Про основні параметри національної стратегії боротьби з наркотиками на період до 2020 року // Вісник Кримінологічної асоціації України : матер. Всеукр. наук.-практ. конференції. – Т. 1. – Х., 2012. – С. 3.
2. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними» від 15.02.1995 р. №

62/95 – ВР : Режим доступу – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80> – Назва з екрану.

3. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори» від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР : Режим доступу – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80> – Назва з екрану.

4. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580 – VIII : Режим доступу – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19> – Назва з екрану.

5. Ісаєнко І. І. Теорія управлінських мереж як підґрунтя дослідження управлінських зв'язків у системі державного управління / І. І. Ісаєнко // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. – Вип. 4 (35). – С. 215–223.

6. Національний звіт за 2016 рік щодо наркотичної ситуації в Україні (за даними 2015 року) / Поглиблений огляд наркоситуації в Україні для Європейського моніторингового центру з наркотиків та наркотичної залежності : К. – 2016. – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/zorrgelviv/2016-69207345> – Назва з екрану.

7. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України // Постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.15 . № 267 : Режим доступу – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-%D0%BF> – Назва з екрану.

8. Про утворення Міжвідомчої робочої групи з питань законодавчого забезпечення у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів // Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01.12.2015 р. № 84-Адм : Режим доступу – http://www.moz.gov.ua/ua/portal/Pro_2015 – Назва з екрану

9. Про утворення територіального органу Національної поліції // Постанова Кабінету міністрів України від 28.10.2015 р. № 886 : Режим доступу – <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/886-2015-%D0%BF> – Назва з екрану.

10. Про затвердження плану заходів на 2016 рік з реалізації Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року // Розпорядження Кабінету Міністрів України : Режим доступу – http://www.moz.gov.ua/ua/portal/Pro_20151203_2.html – Назва з екрану.

11. Прокопенко Л. Л. Управлінські зв'язки в системі органів виконавчої влади / Л. Л. Прокопенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.center.uct.ua/distants/courses/pu01/htm/p07_11.htm – Назва з екрану.

12. Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року // Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 735-р : Режим доступу – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-%D1%80> – Назва з екрану.